

KÖTŐDÉS (I.)

Helyzetjelentés kései siratóval

V A R G A Z O L T Á N

Matild, mint rendszerint, most is pontos. Menetrend szerint érkezik, hogy ágyba segítsen. Kulcsa csörgését tízkor hallom a zárban. Ahogy számítok is rá. Mindig, ha nem beszéltük meg másképpen. Vagy ha nem csengetem előbb át.

Mert van úgy, hogy az esti film tovább húzódik. Ilyenkor előre szólok: számítson rá idejében, hogy valamivel később szeretnék ágyba kerülni.

Ámde alakulhat másképp is. Hogy a nézni kívánt adás tíz óra után kezdődik. Nem igazán „kívánt”-ként, „nézhető”-ként csak.

De ezt, ha nézem, ágyból nézem már. Jobb oldalamon fekvé, egymás fölött lévő szemekkel. Eltérően a szokványostól, két egymás melletti helyett, elképzelhetően ez is oka lehet a hamarosan jelentkezni kezdő kettős látásnak. Túl azon, hogy a képernyő is jelentősen zsugorodik, jó két méterrel kerül távolabb tőlem. Fekete keretbe is, nem szívesen tévézek totálsötétben.

Legfeljebb, ha más megoldás nincs. Miután a kulcs elcsörögte már a magáét. Pontosan tízkor, ahogy számítok is rá.

„Ehun vagyok e!”, hallom már kintről a hangját.

Eszerint ma vidám Matild lesz, állapítom meg. De hát mikor is, ha nem ma, hat hét után most. Katonafia telefonhívását követően, lentről a Rigómezőről, Szerbia bölcsőként elsiratandó tartományából.

Ami nekem barátságos arcot jelent, számítóan megértőt, néma-mo-gorván, sőt marconán önfeláldozó helyett – folyamatos szövegelés kí-

séretében. Akár még összefüggő párbeszédet is, feltéve, hogy tudom követni. Híradását ismeretlen ismerősökről.

Miközben lemegy az esti műsor: fogmosás, vetkőz(tet)és, tolószékből ágyba emelés. Két heveder és egy hidraulikus emelőkészülék segítségével.

„Merre akar fordulni?”, kérdezi aztán.

„Kifelé”, válaszolom, vagyis nem a fal felé. Tehát a jobb oldalamba. Két lehetőségem egyikeként, bal felemre egyedül nem tudnék visszafordulni.

Fekhelyem elé két szék kerül hát. Részben a kellékeknek, részben, hogy le ne guruljak. Matild szerint legalábbis, mert hogy ez az ő rögeszméje.

Aztán még egy gyors seregszemle: táskarádió, távirányító, kacsa, drót nélküli csengőnyomó (ha valamire netán mégis szükségem lenne), bot (valamikor apánké, aztán a tied, ma az enyém csak), telefon, minden a helyén.

Ahogy a nagykönyvben áll. Ahogy elő van írva.

Jöhet hát a jó éjszakát. Meg a villany lekattintása.

Mielőtt a rádió gombjáért nyúlnék.

Úgyhogy megleszek, ne félts! Jobb híján a „hangos recept” kíséretében. „Itt vár egy jó kis élet”, igyekszik elhitetni velem a népszerű egészségügyi tanácsadó felvezető zenéje. És csakugyan, mért ne? Egy a fontos csak, egészség legyen!

Utána hírek. Alkalmasint számomra hír nélkül már, majd . . .

Majd . . .

Majd enyhe sajtás. Testem súlya alatt a jobb oldalamon. Nem igazán gyötrelmes, gyenge jelzés csak.

Meg egy kicsit a sarkam is ég már: lejárt az adott testhelyzet szavatossági ideje, meg kellene fordulnom. De valahogy még nem akarózik. Egyelőre talán elodázható is lehet, alapvető változtatás nélkül, néhány apró korrekcióval. Például úgy, hogy bal kezemmel, körmeimet térdhajlásomba mélyesztve, megpróbálom a bal lábamat feljebb húzni. Amennyire lehet, rá a jobbra, elválasztani sarkamat a lepedőtől, s máris vége van az égésnek. Más valakinek talán bővebben kellene magyaráznom ezt, s akkor is nyilván hiába, de hát te . . . neked nyilván ennyire sincs szükséged. Úgyhogy, ha szerencsém lesz, helyzetváltoztatás nélkül

is hozzájuthatok még egy alvásszakaszhoz. Tízpercnyihez, negyedórányihoz, félórányihoz, talán egyórányihoz is.

Számítva rá, hogy az előbbinél ez már kevésbé lesz nyugalmas. Valószínűleg mozgalmasabb álmokkal benépesített.

Mert azért, különösen így, „jobb oldali fekvésem” kezdeti szakaszában, szelídebb álmaim is adódnak, szépek és elvarázsolók, olykor bízást minősíthetők „álomszépek”-nek. Nem utolsósorban a parkot, a kikindai parkot idézők, eszmélésem színhelyét, „tündöklésemét és bukásomét”, mert talán így is emlegethetjük. Így is, igen, a mi parkunkat. „Megyünk a sötét parkban”, ugye, emlékszel? Nem, dehogy, hogyan is emlékezhetnél? Még ha netán te mondtad is először ezt, én meg csak úgy, szajkózó kétévességemben vagy tán még annyiban sem mindössze, utánad mondtam, mindenesetre a sötét parkot nagyon izgalmasnak találtam, „csak” izgalmasnak, hiszen mind a ketten ott voltatok mellettem, feltehetőleg közrefogtatok, úgy vágtunk neki a feketeségnek . . . Nem tudom különben, miért is mentünk; nem tudom, miért kellett mindkettőtöknek lemennetek, le a lakásból a kertészetbe, ilyen későn, le az üvegházakhoz, átvágotok a „sötét” parknak azon a rövid szakaszán, amely a lakóház és a kertészet között terült el, de valamiért bizonyára fontos lehetett, hogy mind a ketten ott legyetek, én meg fenn, a házban egyedül nem maradhattam. Valahogy így, mert lehet, hogy nem is volt fontos, egyszerűen csak az örömszerzés kedvéért vittetek magatokkal, megmártóztatni a park sötétjében. Mert talán sötét volt csak, de nem késő is, ezért nem lehettem még ágyban, vagyis ősz volt, s ha ősz volt, kétéves se voltam még, mivel öcsém nincsen a képben. Vagyis nem tudom . . . Úgyhogy ha megkérdezhetnélek is, nyilván hiába tenném, ez a „sötét park” tehát mindenképpen az én saját, külön bejáratú sötét parkom, alkalmasint önhatalmúlag legkorábbinak kinevezett privát emlékem. Egyedüli szereped benne, hogy te is ott voltál. Miközben én még a kis házikabátkádra is emlékszem, amit akkor magadon hordtál. Mivelhogy még elég sokáig megvolt: kis, csíkos kabátka, ujjnyi széles, szürke és fekete csíkok váltották rajta hosszában egymást, évek múlva cserélt csak le, Nagymama (számodra „Anyus”) zentai temetéséről hazatérve, ahonnan néhány egyéb rád maradt ruhadarab mellett egy hasonló kabátkát is hoztál magaddal. Majdnem ugyanolyan volt, mint a tied, az a sötét parkbeli, csak éppen a csíkok rajta szélesebbek voltak, és cikcakkban mentek.

Egyszóval a mi parkunk. Jó néhány éve nem láttam már, ám amikor legutoljára jártam ott, mindennek volt mondható, csak éppen álomszépnek nem. Elhanyagolt, nyomorúságos állapotban volt, gyermekkorom emlékezetes „majomfájából”, a tamariszkuszsövénnyel körülkerített homokozó melletti, valaha sötét-sűrű tiszafából jóformán semmi sem maradt; majomfának különben azért neveztük, mert jól mászható és rugalmas ágain örökké majmok, azaz gyerekek ültek vagy lógtak, hintáztak. Valamikor én is, de nem egyedül, mivel ekkor még túl kicsi voltam, úgyhogy az egyik alacsonyabb, majdnem vízszintes ágra is egy nagyobbacska kislány, bejárónőnk, Maris néni Linka nevű lánya ültetett föl és hintáztatott meg. Egyszer-e vagy többször is, már nem tudom, mindenesetre szegény tiszafa ágaiból, hála a későbbi gondviselők nemtörődömségének és az egyre fékezhetetlenebb majomnemzedékek atavisztikus szenvedélyének, mindössze csonkok maradtak; csupaszok, rajtuk néhány kétségbeesett, mindent előlről kezdeni kész hajtással. Siralmas látvány, arra késztető, hogy nyomban eldöntsem: ide bizony nem jövök többet. Minek? Még ha azóta hallok arról is, hogy a parkot „nagyon szépen rendbe hozták”, úgyhogy akár ez a hír is elindítója lehetett nemrégii álomom álomszép képsorának. Mert ha ez az álompark önmaga eszményített változatává válik, főúri kastélyok kiterjedt tartozékaihoz lesz hasonlatossá. Nem csupán vízszintesen, de függőlegesen is túlnyúlva rajtuk. Mivel a fenyők és a japánakácok ennyire égbenezően magasak mégsem lehetnek. Más tehát a park, mint volt, mégis *az* a park, egyes részei csakugyan *azok* is, a platánok például ugyanott vannak, ahol voltak, a juharfák is, a főutat közrefogó vadgesztenyék úgyszintén, akár a tölgyek is a dombon, amelyet a rajta felgyülemlő rengeteg makk miatt emlegetünk „makkdomb”-nak; túloldalán a sziklakerttel, ahol fehér mészkőtömbök közt nyaranta kisebb-nagyobb cserepes kaktuszok álltak. No meg pálmák is, főleg dézsákban, ámde olyan nagy kerámiaedényekben is, amelyek korinthuszi oszlopfőkre igyekeztek hasonlítani. De akadtak a parkunknak más részei is, ismeretlenek, de szépek, sőt szemkápráztatók, általam legfeljebb tévén vagy filmen látottak. Ahogy ismeretlen az a nagyobbacska kislány is, aki végigtol az utakon, sőt minden ismerőssége ellenére az is marad, mivel mindvégig képtelen vagyok eldönteni, a tiszafán hintáztató Linkával azonos-e vagy azzal a hasonló korú Tuschinger Trudival inkább, aki alighanem először ismeretett meg Krisztus keresztre feszítésének történetével, méghozzá kő-

keresztet emlegetve, ki tudja, miért, talán hogy még nehezebb lehessen. „Paposkodtok?”, hangzik a mellettünk elhaladva elkaptott fél mondatra reagáló apai kérdés, ugye, neked is ismerős a csengése? . . . Miközben a kislány kiléte továbbra is függőben marad, vagy az egyik, vagy a másik, pedig egyiküknek se lenne szabad itt lenni. Hacsak öregasszonyként nem, mintegy velem összhangban, lévén hogy magam is mai mivoltomban vagyok jelen, szótlán kísérőmtől eltekintve egyedül a magam parkjában, mivel a mindinkább véget nem érővé tárulkozó óriásparkban rajtunk kívül sehol egy lélek. Baljóslatú is lehetne, mégis ragaszkodom a folytatásához, ameddig lehet, igyekezve megtartani magamnak . . .

De vannak más, hasonló álmaim is, nem igazán lidércnyomással fenyegetők, legfeljebb a „kétszerkettő józanságának” beállta után tűnhetnének furcsának. Amilyen a „Pinty” is volt, szintén nemrégén. Vagyis az a bizonyos lányarc valamilyen képes folyóiratban. Alatta egyetlen szóval: „Pinty”, semmi több ennél. Nem „Pintyó” vagy „Pintyóke”, amint az szerepéhez inkább illene. Körülményeskedés nélkül, sallangmentesen, keményen, „mint a pinty!”, semmi cirógató, kicsinyítő képzős becézés, holott a fénykép mellett olvasható írásból szinte nyomban kiderül, hogy ez a Pinty valamilyen nevezetes személyiség, költő, író, zeneszerző szintén nevezetes szerelme, valamiféle „Lilla”, „Gina”, „Léda” vagy „Flóra”, valaki, akivel – akárcsak halhatatlanná tevőjével – máshol is találkoznom kellett vagy illetet volna, lehet, hogy találkoztam is velük, csak éppen a kilétük bennrekedt az álomban. Mellesleg a képen látható lányarc szabályosan, sőt szabványosan szép, élettelenül bájos csupán, és csak keretéből kilépve válik varázslatos üveghanggá, kristálypohár-csengéssé. Egyetlen pillanatra mindössze, mert az egész itt marad abba. Szerencsére idejében még. Szerencsére, mivel ez a „Pinty” is nyilván azok közé az álmok közé tartozik, amelyek, ha folytatódnak, valamilyen nevetséges, képtelen és megalázó helyzettel érnek véget . . .

De itt vannak a görények is. Nem is biztos, hogy azok, mert hogy menyét, hermelin, nyest, nyérc, nyuszt, coboly, és akkor még a különféle borzokról és vidrákról nem is esett szó, meglehetősen népes a rokonsági köre az efféle kis ragadozóknak. Valamelyik ide sorolandó faj példányai kezdenek el kószálni a szobában, eleinte csak lenni, a padlón és a szőnyegen, majdnem nesztelenül, de azért hallhatóbban a macskalépteknél, becserkészve a sarkokat, majd az ágyamon is felmerészkedve, többször is átfutva rajtam. Eszemben sincs félni tőlük, inkább kíváncsian

várom csak a fejleményeket, s utólag csodálkozom csupán azon, miért nem patkányokra gyanakszom inkább. De hát én tudom, hogy ők azok: a görények. Azaz, legyenek azok, ez látszik a leginkább valószínűnek – még mielőtt selymes bundájukat és lompos farkukat a tenyeremmel is megérinthetném. Mert később már simogatom is őket, sőt játszom velük, vagy talán ők velem inkább. Valószínűleg kölykök még, ámde apró fogaik hegyesek, karmuk is szúrós. Gyengéden harapdálják a kezemet, érezhetően játékhoz visszafogottan. Baj lehetne belőle, ha a bal kezemet, egyetlen úgy-ahogy használható végtagomat sebeznék meg. Vagy ha valamiért megrémülve a búzbombáikat látnák jónak bevetni . . . Vagyis ők azok, semmi kétség, a görényeim, meglehetősen korán sikerült velük kapcsolatba kerülni: vérfürdő a kertészeti tyúkólban, kellőképpen megsiratva, jaj, istenem, lehetséges, hogy a könnyeiddel szembeni allergiám gyökerei egészen idáig nyúlnak? Hogy még ez idő tájt kezdett kialakulni a képlet, nevezetesen, hogy a baj *az*, amit *te* megsiratsz, illetve hogy nekünk azt el kell viselni, akár baromfigenocídiumról legyen is szó, akár eltört ecetesüvegről vagy csupán csészealjról, a többit ki lehet bírni . . . Mindenesetre a tettes kiléte akkor nem lehetett kétséges, mivel egyszer az éjjeliőr is látott az udvarban felhalmozott tuskók közt bók-lászó kiscörényeket, annak idején valóban félek egy kicsit, hogy tán a szobába is belopakodnak. Sokkal félelmetesebb fenevadaknak képzelem őket a valóságosnál, sokkal nagyobbaknak. Mielőtt arról hallanék, hogy odalenn a kertészlegények kutyákkal görényvadászatot rendeznek, széthányják a hatalmas rőzsekazlat is, több példányt is agyonvernek, ezek egyikét hozza be később hozzám egyikük, mármint a bőrét szalmával tömve: játékos ijesztéssel felém bök vele, de már ekkor nem találok veszedelmesnek. Mint ahogy nem találok azt a menyétet sem (mert az inkább annak látszik) később, többé-kevésbé felnőttkoromban, amelynek porhüvelyét egy reggel a tornácunkon találjuk: kutyák fojthatták meg valahol a közelben, és hozták a házhoz. Elevenen mindössze egyet látok közülük, de azt már itt, ebben a házban, a régi Schmidt-féle házban. Meleg augusztusi este van, villanyfénynél olvasok kinn a verandán, ekkor, a kapu felől érkezik a sötét szőrű, bozontos kis állatka, és surran el mögöttem a fal mellett, amennyire megítélhetem, ez görény lehet.

Akárcsak ezek is itt. Az ágyamon hancúrozva. Noha érezhetem őket csupán, prémjük puhaságát élvezhetem csak.

Még ha nem is nagyon értem, hogyan kerültek ide, nem is érdekel különösebben.

Ám amikor valamilyen asszony bukkan föl, Matild-szerűen tenyeres-talpas, de mégsem ő, inkább valahonnan a múltból előkerülő, mégis ezt kérdelem tőle. „Ó, hát akárhonnan”, hallom a választ, hiszen mindenfelé ott vannak, náluk otthon a faluban is tenyésztik őket. „Bizonyára a szőrméjükért?”, kockáztatom meg. Ugyan már, hát még ilyen ki hallott? Hanem amiért gyönyörűen birkóznak, élvezet nézni őket. Ezért rendezik ezeket a görénybirkózó versenyeket, régi népszokás, csodálja, hogy sose hallottam róluk.

Úgyhogy a csodálkozás sora rajtam lenne most. Rajtam, ha . . . kész, vége, nem ér a nevem!

Mert ilyen zagyvasággal engem álmomban se szédítsen senki! Úgyhogy akkor mégis inkább a visszafordulás vergődése, fogcsikorgatással és káromkodással, amíg kampósbotom (korábban apámé, majd a tied) segítségével felsőtestem mögött lemaradó lábaimat átfordítom a túoldalra. Óhatatlanul átbillentve magamat is a teljesebb ébrenlét állapotába. Aminek bekövetkezése után újra az jöhet csak, ami ilyenkor szokott. Újra a Szabad Európa. Éjfél-től ötig. Délszláv nyelven vagy nyelveken, ahogy akarjuk. Megy-e Milošević vagy marad? Híradások hamvukba hulló tüntetésekről, lanyhuló akarásokról. Gégén ellazulni nem akaró gyűlölet-harapásokról.

Micsoda ország! Rosszabb egy lidércnyomásnál!

Nem lehet felébredni belőle. Legfeljebb előle visszaaludni . . . Tarkómban még ringató zsibbadást érzek: nem is lehet még igazán késő.

Nem igazán, bár . . . Mellettem heverő táskarádióm felől halk, láthatatlan válaszfalak likacsain átpréselődő zene-reszelékek, pusmogóra torzult beszédfoszlányok, aprócska reccsenések. Éjfél tehát elmúlt már, meg az utolsó híradás is a Kossuthon, el, a Himnusszal együtt. Mert mintha mostanában kezdenék el a koncertekbe belealudni. Bosszantana, ha rendszer lenne belőle. Talán mert ma Vivaldi volt, majd Bach, utána Purcell . . . jobbak a legmonotonabb szövegnél, ők a szépségükkel altatnak, olykor idő előtt is . . . Miközben a készülék felé tapogatok, nem vagyok még biztos benne, mit is akarok: a keresőgombhoz nyúlni-e vagy kattintani. Csak amíg valahol rá nem találok a pontos időre, gondolom, mielőtt mégis inkább kattintanék csak.

Úgy döntve, hogy egyelőre változatlan testhelyzetben maradok, nem hátrálok meg. Jöjjetek, ha úgy gondoljátok!

Gyász-hitelezőként behajtani a tartozásomat. Rajtam, bár ti hagyatok itt. Utolsónak, engem, egyedül . . . De talán ne így! Semmi szükség önsajnálatra!

Különben sem rólam van szó, hanem rólátok. Lényegében mindháromatokról.

Mivel az is megeshet, hogy mind a hárman eljöttök, mind a hárman egyszerre. Ez a jobbik eset is, ez számít kevésbé veszedelmesnek. Mert ilyenkor többnyire „csak úgy” vagytok jelen, mintha mi sem történt volna, elmaradhatatlan tartozékaiként valamikori környezetemnek. Úgyhogy ilyenkor az álmom is a múltban játszódik, bizonyára menet közben is tisztában lennék vele, ha egyáltalán eszembe jutna erre gondolni. Ám ha egyedül érkezik valamelyiktek, főleg, ha valami különös intenzitással is van jelen, annyira háromdimenziósan és precíz kidolgozásban, hogy minden hajszála vagy szakállszőre, arcának minden ránca, orrának pórusa külön is látszik. Sőt önálló életet is látszik élni, oly valóságfelettien, hogy jelenlétéhez szemernyi kétség sem férhet, úgyhogy . . . úgyhogy éppen ezért kezdek el kételkedni magamban: miért hittem egyáltalán, hogy okom lehet ittlétének jogosultságát kétségbe vonni. Emiatt is szánom rá magamat a kérdésre. Apánk esetében is, bár ő inkább megelőz a magyarázattal: megeskik, hogy egyeseket hétvégére hazaengednek, ne lepődjünk meg túlságosan, ha máskor is eljön. „Ha ki nem dobtok”, teszi még hozzá. Miközben én nem is ezen ütközöm meg leginkább, hanem hogy szavai nyomán a viccek túlvilágának intézményessége elevenedik meg, hasonlítson bár büntetőintézetre vagy szanatóriumra, mindenképpen valamilyen változatoként az internáltságának. Bármí másnak inkább sejtetve a Léten Túli Lét világát, semmint a Szabadság Birodalmának. Ez is teszi végül a helyzetet megnyugtatóan komolytalanná. Ám öcsémnek fel is teszem a kérdést: „Te most meghaltál, vagy nem? Mondd meg őszintén!” Öcsém válasza meg, stílusbeli hűségén túl, mintha tényleg őszinte lenne:

„Mi közöd hozzá?”

De velük nincs is különösebb baj. Főleg miután belefakultak az ismétlődésbe.

Veled ellentétben, mivel te el se mentél igazán, meglapulsz valahol egy sarokban, vársz a magad pillanatára. Amíg csak nyöszörögni nem

kezdek, mint régen, jelezve, hogy ideje már a másik oldalra fordítani, te meg felkelve elindulsz az ágyam felé, közös életünk legutóbbi szakaszában már a botod segítségével. Annak az ősidők óta tartó gyakorlatnak megfelelően, ami helyett végül mégiscsak sikerült egy nélküled is működő forgolódási stratégiát kidolgoznom, ennek köszönhető tán, hogy combnyaktörés nélkül megúsztuk. Még ha ez nem is akadályoz most téged abban, hogy meg ne kérdezzed: „Jöjjek?” „Kösz, nem kell”, felelhetem hát, „egyedül is boldogulok”. Csak hát te tovább erősködsz, szóljak nyugodtan, ha kell a segítség, sőt kászálódsz is ki már az ágyból. Úgyhogy részemről jöhet a „Maradj ott, ahol vagy! Az kellene még, hogy elessél!”, részedről meg az „Ugyan már! Miért esnék el?”, mintha kutya bajod se lenne. Én meg nem is tudom, erre mit is feleljek. Részben tapintatból, de részben elbizonytalanodva is, mert mintha elfelejteném, hogy nem is lehetsz ott, az ágyadban, amely maga is átengedte már helyét az egyik szekrénynek. Rémlik ugyan valami, de hát most a hangod a valóságosabb. Szelíd szóval meggyőzni a valós helyzetről meg éppenséggel nem tudlak, azt követőleg se mindjárt, hogy ugyanazt a kérdést teszem föl neked is, amit korábban a másik kettőnek: „Több mint egy éve már, tényleg nem érted? Megmutathatom a halotti bizonylatodat!” De mintha ez se használna: „Akkor is! Miért zavar, ha mégis itt vagyok?” Nem „zavar”, csak valahogy még sincsen rendjén, hiszen . . . nem tudom, folytathatnám-e úgy, hogy mi már elbúcsúztunk egymástól, nem tudom, mit is értsek itt búcsúzáson. Mert ha netán e téren mulasztottam volna valamit, hát igen, de . . . most illesselek szemrehányással? Azért, ami nélkülem is éppen eléggé bántott? Hogy amikor Apát a kórházból hazahozták, meg se nézted, pedig a halottszállítók kérdezték is tőled ezt, mielőtt a koporsót lezárták volna. Én meg mintha épp ezt szerettem volna elkerülni, ezért is tolattam vissza magamat Matilddal még egyszer a szobába, amikor eljöttek érted. Miután az öltöztetésednél is ott voltam. Ott, mert az így is van rendjén. Nemcsak azért tehát, mert Matild minden edzettsége ellenére egyedül fél a halottól. Vagy tán fájna, hogy a várt fájdalom végül is a várakozás érzéstelenítő hatásának esett áldozatául. „Alig vártad már, ugye?” „Nem *alig*, felkészülten. Ez csak döntő különbség!” És hát te tettel mindig úgy, mint aki elszörnyed, sose hitted volna, hogy megéred a kilencvenet is, képtelenség ennyi ideig élni, vagy ha mégsem, hát te éppen miattam, csakis miattam . . . Innen kezdve aztán a folytatás többirányú is lehet. Mert van úgy, hogy sírva könyö-

rögsz, ne küldjelek el, nem szólsz egy szót se, csendben meghúzod magad. De előhozakodni is ilyenkor szoktál, így utólagosan is, az ajánlatoddal, amiért is óhatatlan begorombulásom következtében huzakodásunk is többnyire itt marad abba. Nem végleg, mert te szívós vagy és kitartó, megesik, hogy hátulról támadsz. Jóval régebbi idősből is bújva elő, a klasszikus hálószoba-berendezés rétegéből még, amikor a fekhelyemül szolgáló sezlon keresztben állt a kettős hitvesi ág végénél, innen nyújtod ki a kezedet, nem a valamikorit, hanem a mostanit, azaz a legutóbbit, az aszottat és csontosat, vele ragadva meg a vállamat, többször is, mert megpróbállak lerázni, de te mindig újra elkezded. Miközben ütemesen ismétlődő sistergést hallok. Mintha söpörne valaki az ablak alatt, valószínűleg Matild az, ha kiáltanék, nyilván meg is hallaná: elég lenne a villanyt felkattintania, hogy a szoba száznyolcvan fokos fordulata nyomán hátam mögött újra falat találjak. Csak hát a hangom nem fér ki a torkomon, szétrepeszt vagy megfullaszt, különben is, mért söpörne Matild az éjszaka kellős közepén, s miért egy induló gőzmozdony hangerejével? Azéval, amely az előttünk húzódó vágányon közeledik, fenyegetően, sistergően, sötétben is jól kivehető, fehér pöfetegeket kilövellve. „Ne félj tőle, nem bánt. A mozdony szereti Zolikát, a mozdony szeret téged”, hallok közben Sári néném hangját mellettem. „Szereti a mozdony Zolikát, szereti a mozdony Zolikát!”, nyugtatom hát magamat, amíg csak a hatalmas gép távolabb nem kerül tőlünk . . . Hangrobbanásomat követően pár pillanatig még azután is tovább ordítok, hogy ráébredek: szerencsésen sikerült újra a felszínre jutnom. Torkom szakadtából, mintha csak annak örülnék, hogy ismét rátaláltam a hangomra. Vagy amiért megtehetem: magam vagyok, nem zavar senkit.

Akad azonban másmilyen, kevésbé drámai lefutású változat is, élet-hűbb, hasonlatosabb az eredetihez. Ilyenkor alapjában ugyanúgy pergeted le valamelyik szalagodat, pardon, szalagunkat, mint azelőtt, amikor rajta tárolt indítványod – elvben legalábbis – akár még megvalósítható is lehetett volna.

Hiszen mindenben rád szorultam, rád vagy másokra. Szüntelenül „ministrálhattál” hát nekem, hogy apánk szavát használjam. Kezdve, mondjuk, egy hajnali „Istenem, mi lesz velünk?”-kel. Bár ennek van egy rosszabb változata is, amikor a kérdést közvetlenül hozzám intézed, tőlem várva rá választ. Mert hogy honnan tudhatnám? Vagy ha tudnám is, amíg lehet, kivárok, semmiféle visszavonhatatlan lépésre nem kívá-

nom magamat elkötelezni. Különben szünet nélkül kezem ügyében a telefon, ha valami baj van, bármikor hívhatom, aki éppen kell, vagy akit éppen találok: szomszédokat, barátokat, ismerősöket, mentőket, rendőroket, tűzoltóságot... A többi ahogy lesz, ragaszkodom a szabadsághoz. Úgyhogy ami téged illet, részleges válaszaim is többnyire ezen a síkon mozognak. Tudva jól, hogy számodra megnyugtatók nem, legfeljebb leszerelők lehetnek. Főleg, ha a „mi lesz velünk?” átvált „mi lesz veled?”-re. Már is előlegezve az „utána következőket”. Emiatt is jön az „Épp eleget tettél értem, hogy *azután* mi lesz, ne érdekeljen”-t vagy az „Ez már nem tartozik rád”-ot követően a „Hagyjuk a témát!”, a „Ne kezd már megint!”, a „Ne jövözz!”, a „Le van szarva a jövő!”, esetleg a „Dögöljön meg a jövő!”, egészen a tömören kinyilatkoztatásszerű „Jövő nincs!”-ig. Ami szerinted akkora butaság, hogy valójában nem is érted: olyan ember, mint én, hogy mondhat ilyet. Szerintem viszont csak egy, de egyetlenegy nagyobb butaság létezik nála: az a szüntelen rettegés a jövőtől, amiben te hosszú évtizedek óta szenvedsz és szenvedtetsz (vagy legalábbis szenvedtettél) másokat is, legfőképpen persze engem, a neked kiszolgáltattottat. Emiatt is vagyok kénytelen az idejekorán való letorkolással megpróbálkozni. Bár megesisik, hogy elaltatod az éberségemet, fellazítasz, előljáróban arra kérve, hogy ne haragudjak. „Rendben, nem haragszom, mondd!”, válaszolom. Csakhogy már is haragszom. Még mielőtt a folytatást is hallanám: hogy én, aki olyan okos vagyok, bizonyára tudnék találni valamilyen megoldást. Kigondolni, hogy halhatnánk meg. Jó hát, ha viszonylag mérsékelt hangerővel jön ki a számon az „Eszemben sincs meghalni!”, lehetőleg nem úgy folytatva, hogy „Veled együtt nem! Akárki mással, de veled nem! Vedd tudomásul!” Idejében váltva át a káromkodásra. Tőlem telhetően ügyelve rá, hogy elsöprő, szennyes szóáradatam közvetlenül ne téged érjen. Merthogy a Teremtő háta szélesebb, emellett amint azt Heinétől tudjuk, merő mesterségbeli rutinból még meg is bocsáthat.

Ennek ellenére te még is: „Istenem, hogy miket mondasz te nekem! Hogy is tudsz ennyi rondaságot összeszedni?” „Volt kitől tanulnom, mintha nem tudnád? Ki mástól, ha nem az apámtól? Épp elégszer hoztad őt is ki a sodrából!” Pedig te őt nem is annyira, Ómama inkább. Csakhogy míg neked felelek, apánkat hallom. Arról, hogy igen, őt, az apját, mármint az övét, tehát az apai nagyapámat, az általam nem ismert, szintén ki tudta hozni a sodrából. „Egyszer a cilinderét törte össze,

egyszer meg az óráját!”, hallom tehát máris a hangját, s nyomban utána Omama könnyektől fuldokló replikáját is: „Nem a cilinderét, a szalmakalapját . . .” Bocsánatot kellene kérnem tehát, de nem megy, ennyi őszinteség után semmi esetre . . . Később viszont te kezdesz mentegőtözni: „Borzasztó! Hogy lehetek én ennyire gonosz? Mert az vagyok, direkt gonosz. Egy ilyen beteg emberrel . . .” Erre már nem felelek, bár gondolatban azért helyeselhetek. Mivel a forgatókönyvnek ennél egy agresszívabb változata is forgalomban van. Ahol már a beleegyezésemet se kéred az indítványodhoz, mindössze azt tudatod, hogy – amennyiben a gyakorlati teendőkkel tisztában lennél – mit tennél velem. Illetve értem. Így, igen, mert szilárd meggyőződésed, hogy amit velem tennél, nem csupán a kettőnk közötti határ kisajátító öntudattal történő egybemosása, hanem az én legszemélyesebb érdekem is egyúttal. Jól felfogott érdekem, ha úgy tetszik, hiszen ha annyira józan ésszel tudnám felmérni a helyzetet, mint amennyire nem, magam is belátnám, hogy nincs más kiút számomra . . . Egyelőre tehát nincs is még szó a gonoszságról, azt majd csak később fedezed fel magadban, miután a menetrendnek megfelelően az önvád szakaszához érkeztél. De hát egyelőre nem ott tartunk még. Dehogy is, jelenleg még éppen ellenkezőleg. Ezért is emlegeted W. Sommerset Maugham Szent láng című drámáját, amelyet valamikor, még lánykorodban láttál Pesten Varsányi Irénnel a főszerepben, azaz annak az anyának a szerepében, aki azért szenderíti jobblétre lelőtt gépét bénán túlélő pilóta-fiát, nehogy tudomást szerezzen hitvestársa (egyebek mellett dramaturgiailag is indokoltnak mondható) hűtlenségéről. Emlékezetes színházi élmény, elképzelhető, miként is vált számodra utólag előjelzéssé. Eltekintve attól, hogy a mi életünkben szó sem volt soha semmiféle kirobbanással fenyegető titokról, amittől te meg szerettél volna kímélni. Nem, nem, másról volt itt szó, arról, hogy te mindentől, az „egésztől” szerettél volna megóvni. „Én azért csodálom, hogy neked van kedved élni”, hallom többször is tőled. „Mintha az élet lehetne? Micsoda élet?” „Engedd meg, hogy én döntsem el, hogy milyen. És hogy van-e kedvem tovább folytatni!”, védem ilyenkor a magam integritását. Mert hogy: „Utálok a giccset! Semmi kedvem ilyen befejezéshez!” Semmi kedvem, csakugyan, mert . . . mert én éppen ezt, ezt a „szegény, szerencsétlen, együtt ment el az anyjával”-t érzem giccsnek, megengedhetetlenül ízléstelennek. „Miért giccs? Tragédia!”, mondod eközben. Olyanféle válaszokba kergetve, hogy a tragédiát a

színpadon szeretem csak, vagy hogy így is, úgy is az lesz, minden élet tragédia, mivel halál a vége. Vagy mielőtt azt ismételném el, ki tudja, hanyadszor már, amit magam is csak némi csúsztatással érzek igaznak. Már mint hogy sikeres öngyilkosságot elkövetni valóban tragédia, sikertelent komédia, csak beszélni róla viszont giccs, giccs a javából.

Így, igen. Ilyenféle félszeg oldalazásokkal igyekszem szökni.

Semmi értelmét se látva bármilyen további fejtegetésnek. Mert hát csakugyan, mért ne lehetne tragédia, hogyha úgy tetszik? Azzal a megjegyzéssel, hogy a tragédiaírók rendszerint csak egy meghatározott esemény sor végét alkalmazzák színpadra. Holott a tragédia lényege az elején van, a dolgok indulásakor, amiről a színpadon inkább csak beszélni szokás, hogy a közönség az előzményekből is tudjon valamit, a látványos és katartikus halál okáról. Arról, ami a magunk általad indítványozott, s talán őszintén is kívánt tragédiánk esetében nyilván én lennék. Mivel egyéb magyarázatra miért lenne bárkinek is szüksége. Csak hát itt volt az a nyúl is, itt, méghozzá előbb, előbb semhogy én lettem volna. Az a nyúl, igen, az a bizonyos, apánk által gyakran emlegetett nyúl, rendben van, tudom, hogy tudod. Az a bizonyos lőtt nyúl, amelyet valamikor, még a házasságotok kezdetén kapott, és amelyet annak rendje és módjā szerint megnyúzva és kizsigerelve adott át neked, hogy azután, pár órával később visszatérve, téged továbbra is ott találjon mellette. Sírva, mivel eddig ilyet sose csináltál. Mert azon a nyúltetemen egyik hártya követte a másikat, véget nem érő sora a húst burkoló hártýáknak, de hiszen tudod, ezt már magad mesélted. Vagyis apánk itt érzett meg talán valamit az egészből, első ízben mindabból, amit . . . amit mi, gyerekek később szintén éreztünk: hajlamodat az örömrontásokra. Mert valahányszor valami számunkra örömteli izgalmat ígérő történt, cséplés, szüret, disznóölés, részedről az ideges könnyek sohasem hiányozhattak, képtelen voltál velünk örülni, örülni az örömnünknek, úgy tenni se nagyon, mintha örülnél. Később már az ünnepeknek se, karácsonynak, húsvétnek se, hónapokkal előbb kezdve rettegni közleledtűktől, legkevésbé tőlem képesen eltitkolni, mennyire gyűlölöd őket, énelőlem, aki mindig melletted voltam, egyre inkább megfertőzve engem is a rettegésszel. Rettegésszel az elrontott ünnepi süteményektől, amelyek a végén annyira mindenképpen sikerültek, hogy ne kelljen kidobni őket. Gyakran meg nem is volt semmi hibájuk. Am te akkor is reneteget kivetnivalót találtál bennük. Olyanféle kitoréésekre ragadtató-

kat, hogy „Jaj, mért nem tudok én a föld alá bújni?“, vagy: „Istenem, de jó is volna elszökni innen!” Vagyis az a nyúl, az a bizonyos, sok mindent előlegezett, nem csupán az „előéletedet”, nem csupán téged, hanem másokat is, akik előtted jártak, akiket a génjeiddel hoztál magaddal.

*Az író hagyatékából közzéteszi SZLOBODA János
(Befejező része a következő számunkban)*